

Az illegális szemétlerakás rendészeti és bűnügyi aspektusai

Dr. Vári Vince

*Nemzeti Közszerolálati Egyetem, Rendézzettudományi Kar, Bűntető-eljárásjogi tanszék,
egyetemi docens*

1083 Budapest, Üllői út 82.,

e-mail cím: vari.vince@uni-nke.hu

Absztrakt

A Bűntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: Btk) 248. §-ban szabályozott a hulladékgaádzalkodás rendjének megsértése bűncselekmény tényállása 2021. március 1-jétől jelentős mértékben módosult, kiterjesztve a tényállást, szigorítva a büntetési tételeket. A törvénymódosítás egyértelműen a hatékonyabb és ütőképesebb hatósági fellépés ígéretét hordozta. A tényállás miatt éves átlagban indított eljárások száma 300 és 500 bűncselekmény között mozog. Ami rendkívül alacsony szám, ha azt vesszük alapul, hogy éves szinten több százezer tonna szemét kerül az utcákra, termőföldekre, erdőkbe. Az illegális hulladékelhelyezéssel szembeni harcnak számos nehézsége van a jogalkalmazó szervek oldaláról. Többek között ilyen a rendőrség, mint nyomozó hatóság hatásköri és illetékességi szervezetrendszerével kapcsolatos anomáliák. A szétaprózódott, sokszor nehezen értelmezhető jogszabályi környezet, amelyek számos hatóságot ruháznak fel átfedésben lévő jogkörökkel. Ugyancsak az elkövetéstől való érdemi visszatartásra alkalmatlan jogalkalmazói szankciók. Az ilyen típusú cselekmények bizonyításának összetettsége és költségessége. És nem utolsósorban a rendőri állomány szakmai hozzáértésének hiánya. A tanulmányban bemutatom a bűnügyi helyzetet és azokat az ajánlásokat, amelyekkel javítani lehetne a jogalkalmazói fellépés eredményességén.

1. Bevezető gondolatok

A fenntartható és racionális hulladékkezelés az egyik legsürgősebb globális környezeti probléma lett napjainkra. Az erőforrások túlzott felhasználása és a műanyagok előállítása világméretű válságot okoz a hulladékok ártalmatlanításában. A fejlett országok híresek arról, hogy túlzott mennyiségű szemetet és ipari hulladékot termelnek, és hulladékaik egyre nagyobb lerakókban, egyes helyeken a tengerekben végzik. A szemetet sokszor egyszerűen elszállítják a kevésbé fejlett országokba. Nem véletlen, hogy az EU tagországok közül 2019-ben Dániában volt a legmagasabb az egy főre jutó települési hulladék mennyisége, majd Luxemburgban és Máltán. A 2004 óta csatlakozott tagállamokban mért alacsonyabb érték alacsonyabb fogyasztással magyarázható. Hazánk egy főre jutó települési hulladékának mennyisége (387 kg/fő) 2019-ben az uniós átlagnál 22%-kal kevesebb volt. A mutató értéke Romániában a legalacsonyabb, 28%-kal kisebb, mint Magyarországon (Keletkezett hulladék, 2022). Régebben az egyik legnagyobb szemétimportőr Kína volt, de mára gyakran Fekete-Afrika, illetve Banglades a szemét végállomása. Tragikus az a helyzet, hogy a fejlődő világ, mondjuk,

a *fast fashion* ruhaneműk előállításának környezeti terhelésén túl az ebből keletkező hulladékok feldolgozását is kénytelen magára vállalni. A szelektíven gyűjtött szemét minél nagyobb arányú újrafeldolgozása mellett az is cél, hogy ilyen hulladékfajták ne is keletkezessenek. Egyre több országban látják be, hogy az egyszer használatos műanyagok, gyorséttermi csomagolóanyagok, a túlzó csomagolás és az olcsó elektronikus készülékek használata nyomán keletkező hulladékok rendkívüli pazarlásnak számítanak, és veszélyeztetik az emberek életminőségét (Környezeti problémák, 2019). A hulladék mennyiségének rohamos növekedése fogyasztásunk és termelésünk eredménye. A fenntarthatóság szempontjából a hulladékok csökkentése, beleértve a háztartási hulladékokat is, általános feladattá vált. A hulladékok nem csak környezetterhelést jelentenek, de gazdasági veszteséget is okoznak. Az elmúlt évek törekvései a lineáris gazdaság helyett a körforgásos gazdaság irányába való elmozdulást sürgetik, melynek feltétele a hulladékok gazdasági körforgásba történő visszajuttatása (Németh-Mészáros, 2022). A közterületek hulladékmentesítése ugyancsak mindennapi kihívás a települési önkormányzatok és a hulladékgazdálkodási közszolgáltatók előtt. Persze a probléma nem áll meg itt, hiszen az ember sokszor a saját ablaka alatt, vagy az erdőben sétálva, vagy éppen egy hulladékgyűjtő-szigetet mellett felhalmozva is találhat ismeretlen tettesek által elhelyezett hulladékot (Mit dobunk ki a kukába? – Feltérképeztük a hazai hulladékhelyzetet, 2021). Sajnálatosan a modern kor embere szemétnak tekint minden olyan anyagot vagy energiát, amelyre a továbbiakban már nincs szüksége, s ezt az érdekközpontú felfogást a nyelvhasználat is tükrözi, hiszen gyűjtőfogalmat használunk a nyersanyagok és erőforrások cizellált meghatározásaival szemben (Molnár, 2015). A hulladékok számos osztályozási formája létezik, mégis a legnagyobb veszélyt talán a műanyag hulladékok jelentik, éppen a legalacsonyabb újrahasznosítási arányuk és a leghosszabb ideig tartó környezetterhelési jellemzőik miatt. Tagadhatatlan tény tehát, hogy napjaink egyik legnagyobb globális problémája a műanyagszennyezés. Az emberek többsége nincs tudatában ennek nagyságával és fontosságával, mivel közvetlenül nem tapasztalja a következményeket. Viszont az állatokra, különösen a vízi élővilágra óriási veszélyt jelent minden egyes mikroműanyag darabka, ami már most elképzelhetetlen mennyiségben hever az óceánok mélyén. Kutatók szerint a mikroműanyag szennyezés meghaladja a 14 millió tonnát is (Műanyagszennyezés káros hatásai, 2021). Miközben a becslések szerint a mai napig 8300 millió tonna (Mt) „szűz” műanyagot állítottak elő, 2015-ig körülbelül 6300 millió tonna műanyag hulladék keletkezett. Az összes műanyag hulladék 9%-át újrahasznosították, 12%-át elégették és 79%-át hulladéklerakókban vagy a természetes környezetben „halmozták” fel. Ott várják azt a néhány száz évet, ami alatt természetes körülmények között „elporladnak.” Ha a jelenlegi termelési és hulladékgazdálkodási tendenciák folytatódnak, 2050-ig körülbelül 12 000 millió tonna műanyag hulladék kerül a hulladéklerakókba vagy a természetes környezetbe (Geyer és mtsai, 2017). A hulladékprobléma szoros kapcsolatban van a körforgásos gazdaságra való átállás globális szükségszerűségével, ebből fakadóan az Európai Unió számára is kiemelten kezelt kérdéskör, irányelvek és determinációk határozzák meg a tagállamok részére a teljesítendő kritériumokat, amelyek hazánkra is kötelezettségeket rónak, és melyek teljesítését vállaltuk. Ahogy az illegális hulladéklerakók felszámolását, a hulladékot illegálisan elhelyezők szigorúbb büntetését, a visszaváltási rendszer és kiterjesztett gyártói felelősségi rendszer kialakítását, valamint azt is, hogy a hulladékgazdasági tevékenység racionalizálását szolgáló jogszabályi módosítását is, melyek hozzájárulnak ahhoz, hogy megóvjuk a természeti környezetünket, azok értékeit, valamint kincseinket és megtisztuljon az ország (Országos Hulladékgazdálkodási Terv, 2021-2027.).

A téma iránti érzékenységet jól mutatja, hogy önmagában a hulladékok illegális közterületi elhelyezését a kevésbé környezettudatos országokban és régiókban nem tekintik „egyelőre” kiemelt jelentőségű kriminális viselkedési formának. *„Nem jellemzi a környezetvédelmi szakmát a holisztikus gondolkodás, pedig ez által nemcsak a saját témájukat menedzselnék hatékonyabban, hanem a rendszerszemlélet által sokkal nagyobb hatást tudnának elérni a fogyasztókban. Saját életükbe könnyedén és relevánsan tudják beépíteni a környezetet óvó és a károsítást megelőző eszközöket. A felnőttek előszeretettel hárítják a felelősséget a gyermekeikre a 'majd a jövő generációja megoldja' felkiáltással.”* (Somfay, 2021, 100). Ezt a fajta hozzáállást kellene megváltoztatni. Ugyanis éppen a lakossági vagy kommunális hulladéklerakás okozza a legnagyobb környezetterhelési problémát. Ez abból a lakossági attitűdből következik, miszerint az illegális szemétkerakás következményei úgysem az egyénnél, hanem inkább a lakosság nagyobb csoportját érintően jelentkeznek, vagyis azt nem közvetlen, hanem távoli, gyakran megfoghatatlan veszélynek tekintik. Másrészt az elszállítás és a feldolgozást alapvetően hatósági feladatkörnek vélelmezik, és nem érzik ebben a saját felelősségüket. A populista kriminálpolitikában ez a jellemző attitűd jól lecsapódik, aminek köszönhetően viszonylag alacsony társadalmi veszélyességet tulajdonít a jogalkotó az ilyen jellegű elkövetéseknek. Holott a helyzet egyre inkább komolyodik, növekvő nyomás nehezedik a helyi önkormányzatokra, a jogalkalmazó szervekre, különösen a rendőrségre a helyi lakosság részéről. Az illegális szemétkerakás Magyarországon mára rendkívüli mértékben elszaporodott. Nyilvánvaló, hogy a probléma bünygyi és rendészeti kezelésének „ultima ratio” megoldásként kell jelentkezni, amennyiben viszont nem kielégítően működnek a megelőzést erősítő edukációs csatornák illetve nem hatékonyak a hulladéklerakó helyek számának növelésével kapcsolatos állami és önkormányzati intézkedések, úgy a lakosság joggal várja el a szankcionálással járó hatósági fellépés szigorodását. Mindeközben ott tartunk, hogy mind a jogszabályok mind a szakmai felkészültség, továbbá a rendészeti és bünygyi kapacitás rendkívül alacsony a bünyyezés ezen formájának kezelésére. Ennek köszönhetően a hatósági reagálás sokszor hatástalannak vagy látszatjellegűnek imponál a lakosság számára. Összehasonlítva mindezt a drogokkal vagy akár az erőszakos bünyyclelményekkel szembeni rendőri fellépés és üldözés szigorával és hatásosságával. A terület tehát jelentős kihívásokkal küzd, melynek főbb jellemzőit kívánom ismertetni a következőkben.

2. Módszertan

Elsődlegesen a téma területet érintő büntetőjogi szabályozást és a nyomozó hatósági szakirányítás vizsgálati megállapításait tartottam elsődlegesnek. Ahogy kiemelt fontosságúnak tekintettem a rendőrségi belső anyagok feldolgozását. Így az ORFK 2021. évi szakmai feladatterv 1.7. pontjában meghatározott *„A hulladékgazdálkodás kockázati tényezői és annak büntetőjogi aspektusai”* című feladat végrehajtásáról szóló jelentésének, illetőleg az Országos Rendőr-Főkapitányság Bünygyi Főigazgatóság Bünygyi Főosztály által *„a hulladékkal kapcsolatos intézkedések egységes gyakorlatának kialakítása céljából”* elkészített Módszertani Segédlet elemzését és bemutatását. Mindemellert a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bünyyclelmény statisztikai adatait is vizsgáltam, úgymint a regisztrált bünyyclelmények számát, a nyomozás és felderítés eredményességi mutatókat. A feltártak alapján a

bűncselekményt érintő olyan bűnügyi és rendészeti vonatkozású indikátorokat kerestem, melyek az illegális szemétkereséssel szembeni fellépés szempontjából hangsúlyosak. Kutatásom feltevése, hogy a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekményének 2021. márciusi módosítása nem hozott áttörést a bűncselekmény elleni hatékonyabb fellépésben, mivel hatásköri változás, ahogy szervezetbővítés sem történt. És továbbra is hiányzik a specifikus ismeret a rendőri állomány oldaláról, emellett a bűncselekményekkel szemben kiszabott joghátrányok sem szigorodtak jelentős mértékben. Illetőleg a rendőrség szervezeti hatékonyságmérésében sem jelent meg ez a bűncselekmény, így üldözése nem kiemelt és hangsúlyos feladat az egyes nyomozó szervek számára, ellentétben más kiemelten kezelt bűncselekményekkel. Ennek ellenére érzékelhető a pozitív elmozdulás bűnügyi és rendészeti vonalon, habár a folyamatok felgyorsítása érdekében gyorsabb és hatékonyabb döntésekre és lépésekre lenne szüksége.

3. A hulladékgazdálkodással rendjének megsértésével kapcsolatos jogi szabályozás

A Btk. 248. §-ában meghatározott, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmény törvényi tényállása 2021. március 1-ei hatállyal átfogó módosításon esett át. A keretdispozíciót kitöltő a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Ht.) hatálya kiterjed az e törvényben meghatározott kivételekkel (pl. szennyvíz, állati melléktermék stb.) minden hulladékra, a hulladékképződést megelőzését szolgáló tevékenységekre. Emellett jelentős a hulladékgazdálkodásra és a hulladékgazdálkodási létesítményekre és a hulladékgazdálkodási tevékenységek nyilvántartásba vételéről, hatósági engedélyezéséről szóló 439/2012. (XII.29.) Korm. rendelet, de fontos rendelkezések találhatók a környezet- és természetvédelmi törvényben, valamint az országhatárt átlépő hulladékszállításról szóló 180/2007. (VII.03.) Korm. rendeletben és a veszélyes hulladékkal kapcsolatos egyes tevékenységek részletes szabályairól szóló 225/2015. (VIII.7.) Korm. rendeletben is. Fontos rendelkezésként a Ht. 12. §. a hulladék gyűjtésére vonatkozó szabályokat rögzíti. A keretjogszabály alapján a hulladéktermelő az ingatlanon képződött hulladék gyűjtését az ingatlan területén hulladékgazdálkodási engedély nélkül legfeljebb 1 évig végezheti. Természetes személy tulajdonában vagy használatában álló ingatlanon legfeljebb 3 m³, egyértelműen az ingatlanon képződő, a hulladékgazdálkodási közszolgáltatás körébe nem tartozó és nem építési és bontási hulladék, valamint legfeljebb 10 m³, egyértelműen az ingatlanon képződő építési és bontási hulladék gyűjthető. A Ht. 86. § (16) bekezdése külön rendelkezik arról, hogy a hulladék mennyiségének a meghatározása különösen meréssel, számítással, valamint műszaki becsléssel történhet. A Ht. rendelkezésében foglaltakat meghaladó mennyiségű hulladék gyűjtése hulladékgazdálkodási tevékenységnek minősül, amely felveti a Btk. 248. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmény gyanúját. A hulladék elszállítása érdekében a területileg illetékes megyei kormányhivatal, mint hulladékgazdálkodási hatóság jár el. A hulladék felszámolása annak birtokosát, tulajdonosát, vagy amennyiben ezen személy ismeretlen, úgy az ingatlan tulajdonost terheli.

A köztisztasági szabálysértés¹⁵ és a hulladék illegális elhelyezése miatt indítható közigazgatási eljárás eseteinek az elhatárolása a szennyezés mértéke, valamint az elhelyezés körülményei alapján történik. A kis mennyiségű hulladék (jellemzően darabonkénti) eldobása, vagy a közterület valamilyen anyaggal történő beszennyezése miatt szabálysértés, míg a nagyobb mennyiségű hulladék jogellenes elhelyezése miatt közigazgatási hatósági eljárás megindításának van helye. A Ht. 2021. március 1-jén hatályba lépett módosításával az ingatlanon más által, az ingatlantulajdonos hozzájárulása nélkül, ellenőrizetlen körülmények között elhelyezett vagy elhagyott hulladék esetében a hulladékgazdálkodási hatóság folytat le hatósági eljárást. A hulladékgazdálkodási hatóság kijelöléséről szóló 124/2021. (III.12.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdése értelmében a Kormány közigazgatási hatósági ügyekben eljáró hulladékgazdálkodási hatóságként a megyei kormányhivatalt és a hulladékgazdálkodásért felelős miniszter által kijelölt szervezeti egységet hulladékgazdálkodási hatóságot jelöli ki. A törvénymódosítás indokolása szerint az egyszerű szennyezés elleni fellépés a rendőrség hatáskörében maradt, azonban a hulladék illegális elhelyezése alapvetően közigazgatási szankcióval büntethető. Ugyanakkor 10 m³-t, valamint 1000 kg-ot meghaladó mennyiségű hulladék esetén büntetőeljárás lefolytatása szükséges. A hulladékokkal kapcsolatos bejelentések zöménél a mennyiségre tekintettel kommunális hulladékokra nem követhetnek el bűncselekményt, így a nyomozó hatóságok a hozzájuk tett bejelentéseket továbbítják a kormányhivatalba, akik nem nagy sikerrel tudják a megfelelő szankciót kiszabni, az ismeretlen elkövető kilétét felderíteni.

A hulladék illegális elhelyezésével kapcsolatos bűncselekmény alapesete az alábbi két módon valósulhat meg:

- a Btk. 248. § (2) bekezdés a) pontja alapján, aki arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen az emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedeinek veszélyeztetésére alkalmas hulladékot elhelyez;
- a Btk. 248. § (2) bekezdés b) pontja alapján, aki arra a célra hatóság által nem engedélyezett jelentős mennyiségű hulladékot elhelyez.

A törvénymódosítás a mennyiségi korlát bevezetésével részben segítette az egységes fellépést a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmény elkövetőivel szemben. Több helyen is gondot okozott az új tényállás megfelelő értelmezése, ugyanis különböző megyékben a szakértők és a hatóságok is eltérően értelmezik a hulladékveszélyeztető mivoltának fogalmát.

A 2021. március 1-jétől hatályos normaváltozást megelőzően a hulladék Btk-ban nevesített fogalma szűkebb körű volt. A bűncselekmény elkövetési tárgya kizárólag az a hulladék lehetett, ami az emberi élet, a testi épség és egészség, a föld, a víz, a levegő vagy ezek összetevői, valamint az élő szervezet egyedeinek veszélyeztetésére volt alkalmas. A normamódosítás a korábbi megszorítást megszüntette, a törvényi tényállás alkalmazási körét pedig ezzel egy időben kibővítette. A Ht. igazgatási előírásai alapján (a nyilvántartásba vétel, a bejelentés vagy az engedély nélküli, illetve az engedély kereteit túllépő hulladékgazdálkodási tevékenység) a hulladék veszélyes voltának bizonyítása nélkül is [Btk. 248. § (1) bek. a) pont] büntetendővé vált. Ugyanígy önmagában is büntetendő az engedély nélküli hulladéklerakás, ha azt jelentős mennyiségű hulladékokra követik el. A Btk. értelmező rendelkezése alapján jelentős mennyiség

¹⁵ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről, 196.§.

az 1000 kg-ot vagy a 10 köbmétert meghaladó mennyiségű hulladék. A minősített esetek köre is kibővült. A jelentős mennyiséget el nem érő hulladék esetén.

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmény vonatkozásában egyébiránt továbbra is az esetek jelentős részében a lakossági illegális hulladékelhelyezéssel valósult meg. A települési hulladék engedély nélküli vagy nem a kijelölt lerakóhelyen történő lerakására, elhelyezésére nagyrészt az a jellemző, hogy az elkövetőt nem érik tetten, a szabálytalanul lerakott hulladékot leginkább megtalálják, és annak tényéről tesznek bejelentést a rendőrségnél. Jellemző az is, hogy a hulladékot az elkövetés helyére annak jellegénél, terjedelménél vagy súlyánál fogva járművel vagy gépjárművel szállítják (Törvényi szigorral, 2021). Egyértelműen kijelenthető, hogy alapvetően kommunális hulladék, gépjárművek bontása valamint építési, bontási törmelék illegális elhelyezése miatt indult büntetőeljárásokat, egy-egy kivételtől eltekintve magánszemélyek követtek el. Ritkán fordul elő, hogy építkezés során az ott dolgozók – kivitelező megbízottja, megrendelő – utasításra a keletkezett törmeléket illegálisan szállítják és engedély nélkül helyezik el, vagy illegálisan töltik fel vele a talajt. A hulladékhierarchia első számú megoldásai közé tartoznak a megelőzés és az újrahasznosítás növelése (Bera-Mészáros, 2022, 82.). A nyomozó hatóságok a megelőzést a közrendvédelmi állomány bevonásával visszatérő ellenőrzések végrehajtásával, valamint az önkormányzatokkal együttműködve térfigyelő kamerák, vadkamerák telepítésével hajtják végre.

4. A hulladékgazdálkodás rendjének megsértésével kapcsolatos bűncselekmény statisztikai adatai

A vizsgált bűncselekmény vonatkozásában az országos értékek évenkénti összehasonlítását a regisztrált bűncselekmények száma, nyomozás és a felderítési eredményesség vonatkozásában a 1. számú ábra tartalmazza.

1. ábra: Hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, Forrás: Enyübs

Az ábra ENyÜBS adatai alapján megállapítható, hogy a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmények száma évenkénti bontásban 300 és 500 eset között mozog. Egy-egy ügyszámemelkedés nagyobb ügyhöz, sorozatelkövetés felderítéséhez köthető. A vizsgált bűncselekmény vonatkozásában a nyomozás eredményességi mutató országos értéke csökkenő tendenciát mutat, 2020. évben 32,7 %-os értékkel zárult. A nyomozás felderítettségi mutató azonban évről-évre növekedést mutat, bár csupán néhány százalékos mértékben. A mutató 2020. évben 24,5 % volt. A regisztrált bűncselekmények számossága a jogellenes személtelhelyezéskörében csak egy statisztikai számadat, nem a ténylegesen elhelyezett szeméthalmokat mutatja. Mindez természetesen nem a nyomozó hatóságok/az igazságszolgáltatás hibája vagy hiányossága, hiszen nagyon magas a látencia, nem minden jogellenes hulladékeltávolítás nyomán indul hatósági vagy büntetőeljárás, erre csak akkor kerül sor, ha a látókörbe kerül e magatartás (Garai-Molnár, 2021, 170).

A 2022-es év I-IX. hónapja, illetve a tavalyi év azonos időszakának adatait megvizsgálva a bűncselekményt leggyakrabban kommunális szilárd hulladékra, építési törmelékre, akkumulátorra, elektrotechnikai hulladékra, ipari szilárd hulladékra követték el.

6. Az országos szakirányítás megállapításai és javaslatai a hatékonyabb fellépés érdekében

Közép-Európát, így Magyarországot – tranzit és célországként egyaránt – is fokozottan érintik az illegális hulladékszállítások. A zöld listás hulladékszállítás fedése mellett veszélyes hulladék is érkezhet Magyarországra, mely ellenőrizetlenül, illegálisan kerül feldolgozásra, elégetésre. Nemzetközi trend továbbá a műanyag hulladék-tüzek elszaporodása. Ezek háttere a hulladék kínai felvásárlásának a megszűnése, amely miatt az újrahasznosítás lehetősége beszűkült. A nemzetközi hulladékkereskedelem ötven százalékát szállították Kínába, műanyag hulladékból évi 7-8 millió tonna érkezett az országba. Az EU műanyag hulladék-exportjának 95 százaléka ment Kínába, az USA összes hulladékának pedig a 40 százaléka (g7.hu, 2020). Így a hivatkozott jogellenes magatartás jelenthet olcsó megszabadulási lehetőséget a felgyülemlett hulladéktól. Egy tanulmány szerint a kínai szemétiimport megszűnése szükségszerűen 2030-ra 111 millió tonna kiszorulásával jár, amit nem lesz hova tenni (China plastic waste, 2018). Így már jobban értelmezhető, hogy a bűncselekmény nemzetközi, szervezett bűnözési trendjei fognak dominálni az elkövetkező néhány évben. Mindezek ellenére a rendőrség nyomozó hatósági szintjein ez a bűncselekmény alacsony értékeléssel bír, hiszen e bűncselekmények felderítése alapvetően a helyi szervek hatáskörébe tartozik. Nagyon ritkán, az egyes esetek specialitása, összetettsége miatt, illetve egyéb indokolt esetben a területi szerv, vagy a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda (a továbbiakban: KR NNI) szaklegysége végzi a nyomozást, amennyiben külön kijelölik erre. Az illegális hulladékeltávolítással szembeni fellépés fontos tényezője a hatóságok kölcsönös információmegosztása, együttes fellépése, a tevékenység egzaktabb elhatárolása. A rendőrség a minél sikeresebb, hatékonyabb felderítés érdekében együttműködik a kormányhivatalokkal, önkormányzatokkal, jegyzőkkel, polgárőrségekkel, természetvédelmi őrkkel, halászati őrkkel, mezőőrökkel, katasztrófavédelmi szervvel, a Nemzeti Adó- és Vámhivatallal és a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatallal.

Ugyancsak fontos a rendészeti állomány érzékenyítése a téma iránt, visszatérő járőri jelenlét,

tájékoztatók kiküldése a közrendvédelmi/rendészeti osztályoknak, rendőrörsöknek a jellemző elkövetési helyekről, módszerekről. Az is megállapítható, hogy a tevékenység visszaszorítása elsősorban az önkormányzatok és civil szervezetek bevonásával lehetséges, az önkormányzatok téma iránti érzékenységtől függ a kezdeményezett eljárások száma. A kulcs kifejezés a fenntarthatóság. A hulladékgazdálkodás területén cél a hulladékok keletkezésének minimalizálása. Ez hatékonyabb alapanyag-felhasználással és az újrafeldolgozás magasabb arányával érhető el. A hulladékok keletkezését úgy is lehet csökkenteni, hogy az anyag- és energiaáramlások mentén elősegítjük a gazdasági tevékenységek összehangolását, azaz az egyik termelési folyamatban keletkező anyag- és energiahulladék legyen a következő folyamat inputja (Keletkezett hulladék, 2022). Hasznos lenne az illegális szemétklerakó helyeken figyelmeztető táblák kihelyezése, illetve egyes önkormányzatok már meg is valósították, illetve javasolt a lakosság tájékoztatása a vizsgált cselekmény által okozható károkat illetően. Kitűnő kezdeményezés az un. hulladékradar applikáció bevezetése, amely jelentősen hozzájárult az illegális szemétklerakóhelyek elleni küzdelemhez (Hulladékradar, 2022). A hulladék legális elhelyezésének a megkönnyítése segítséget jelentene az illegális tevékenység kiszorításában, tekintettel arra, hogy a legális elhelyezés helyenként nehezebb és költséges. Vannak olyan települések, ahol a háztartásban keletkezett kommunális hulladék szabályszerű elhelyezésére a lakosságnak nincs lehetősége. Emellett kiemelt a bűnmegelőzés és a sajtó szerepe, amelynek keretében szükséges a lakosság tájékoztatása a hulladéklerakó díjairól, elérhetőségeiről, díjmentességről, szankciókról.

Indokolt a helyi civil szervezetektől érkezett jelzések fokozott figyelemmel kísérése, mobil applikációkon keresztül a közigazgatási hatósághoz beérkezett adatok nem egyértelműek, például kimutathatóan több részletben egymástól függetlenül letett hulladékokat a rendszer egynek kezeli, és így haladja meg a jelentős mértéket, amely miatt a feljelentést teszik. Gyakorlati probléma, hogy a lakossági bejelentést, vagy egyéb észlelést követően a környezetvédelmi hatóság „szemrevételezés alapján” írja le a hulladék mennyiségét, amely alapján nem egyértelmű, hogy az így megállapított mennyiség a bűncselekményi határt eléri-e és pontosan mi az összetétele. Ezen tények hiányában mindenképp szükséges szemle tartása. Több esetben előfordult olyan, hogy a rendőrség helyszínre történő megérkezésekor a hulladék már nincs ott, amelynek oka, hogy a helyi környezetvédelmi hatóság tájékoztatása szerint, hogy nekik jogszabály alapján haladéktalanul el kell szállítani azt. Ezen probléma a társszervekkel történő szoros együttműködés keretében oldható meg. Szintén kihívás a hulladéklerakás esetén, hogy amennyiben látják, hogy valahol már van szemét, úgy oda mások is raknak le szemetet, ezzel megnehezítve az egyes különálló cselekmények elhatárolását. Az elkövető kilétére sok esetben a hulladék átvizsgálásával kinyert információkból lehet következtetni, azonban gyakori védekezési stratégia, hogy az így azonosított személyek irataik eltulajdonítására hivatkoznak (ORFK feladatterv, 2021).

5. Összegzés, javaslatok

A tanulmánnyal érintett téma jelentős kihívásokkal és akadályokkal küzd, vegyük is sorra őket:

- A rendőrség, mint nyomozó hatóság hatásköri és illetékességi szabályai.

Egy bizonyos bűncselekmény nyomozásával kapcsolatos hatásköri szabályozás fontosabb szerepet tölt be a valóságban, mint akár az, hogy milyen büntetési tétellel fenyegetik, vagy egyébként mekkora a jogalkotó által megítélt társadalmi veszélyessége. Mivelhogy a hatósági reagál módját elsődlegesen az határozza meg, hogy milyen erőforrások állnak rendelkezésre az adott bűncselekmény üldözésére. „*A nyomozó hatóságra vonatkozó hatásköri szabályozók specialitása az, hogy a büntetőügyekkel kapcsolatos tennivalókat részben a rendőrség szervein belül, másrészt azonban a rendőrség szervei és más, ugyancsak nyomozó hatóságként tevékenykedő szervek között osztják meg.*” (Szabóné, 1974, 119). A jogalkotó hatásköri és illetékességi módosításai többnyire azt a célt szolgálták, hogy a kiemelt kategóriába tartozó bűncselekményeket egyik területi szervtől egy másik területi szervhez, esetleg központi szervtől területi szervhez helyezzen át. Továbbá új kiemelt vagy kivételes hatáskörű területi szerveket hozzon létre, vagy nevezzen át, de ezek a helyi szintű nyomozó hatóságokhoz rendelt bűncselekmények számarányára jelentős változást nem gyakorolt (Vári, 2019). Ebből jól levezethető módon, amíg a hulladékgazdálkodás megsértésének nyomozási feladatait a hatásköri szabályozás nem helyezi magasabb, legalább területi szintű nyomozó hatósághoz, addig jelentős mértékben nem fog több eljárás indulni, ahogy nem fog javulni a nyomozás sem a felderítési mutató. Ez elsősorban kriminálpolitikai kérdés, ami azt jelenti, hogy szakmapolitikai döntésre lenne szükség, ami automatikusan „felértékeli” ezt a bűncselekményt. Onnantól nem felsővezetői döntéstől függ a hatáskörbe helyezés, hanem már kezdetektől a nagyobb kapacitással, így jobb felderítő képességgel rendelkező szerv fog nyomozni az ilyen ügyekben.

- Szétaprózodott (nehezen értelmezhető) jogszabályi környezet. Nem kétséges, hogy ez okozza a legnagyobb fejfájást a jogalkalmazóknak. Egyrészt a hulladékgazdálkodás megsértése keretjogszabály jellege miatt a bűncselekményt számos más jogágba tartozó norma tölti meg, és határoz meg olyan elemeket, amelyek pontos ismerete nélkül nehéz még a tényállásszerű magatartások detektálása is. Gondoljunk csak arra, hogy mit tekintünk hulladéknak, az egyes hulladékfajtákat hogyan lehet megkülönböztetni egymástól, a hulladékgazdálkodás keretében milyen magatartások jogszerűek és jogszerűtlenek. Teljesen más a teendő attól függően, hogy mit minek minősítünk az észleléskor, vagy a hatósági intézkedés során. Példa okának elég, ha a Hulladék lefoglalásával kapcsolatos feladatokat említem. Ugyanis alapesetben a 11/2003. IM-BM-PM együttes rendelet 3. §-ban foglaltak alapján szükséges intézkedni. Amennyiben a bűnjel a hatósághoz vagy a bűnjelkezelőhöz terjedelme, súlya, jellege, mennyisége, kezelésének vagy gondozásának szükségessége miatt nem szállítható be, illetve tárolása nem megoldható, díjazás ellenében a szakszerű kezelés feltételeivel rendelkező gazdálkodó szervezet őrizetébe és kezelésébe adható. Amennyiben viszont az merül fel, hogy a hulladék összetétele alapján veszélyesnek minősül, úgy különösen körültekintően kell eljárni pl. biztonságos mintavétel során; az anyag jellegére tekintettel az elszállítás a katasztrófavédelmi hatóság közreműködésével; jövedéki termék hulladék esetén a bűnjelként történő elhelyezés a Nemzeti Adó- és Vámhatóság bevonásával történik. Egyébiránt a hulladék elszállítása nem a nyomozó hatóság feladata, azonban előfordulhat, hogy bűncselekmény gyanúját megalapozó, illegálisan szállított hulladék esetében szükséges a hulladék szállítóeszközzel együtt elkobzás céljából történő lefoglalása és a legközelebbi hulladéklerakóban történő leállítás a szemle megtartása, a hulladék megfelelő elhelyezése céljából. Amennyiben bűncselekmény elkövetésének a gyanúja merül fel, úgy a Btk. 72. § (1) bekezdés a) pontja alapján – amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak vagy arra

szántak – figyelemmel a Btk. 73. § c) pontjára, a kötelező elkobzás esete áll fenn a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmény vonatkozásában.

- Sokféle hatóság, átfedésben lévő jogkörökkel. Az illegális szemétkerakással kapcsolatosan számos hatósági jogkör van egymással részben átfedésben és a cselekvési lehetőségek is félreérthető helyzetekhez vezetnek, melynek eredményeképpen sok esetben mutogatnak egymásra az egyes hatósági szereplők, amelyek elkerülése érdekében szoros protokolt kell követni. Az illetékes kormányhivatal hulladékgazdálkodási hatósága köteles minden segítséget megadni az intézkedő rendőröknek, ahogy egyebek mellett kötelesek tájékoztatni az eljárást folytató rendőri szervet az intézkedés környezetében található azon hulladékgazdálkodási engedéllyel rendelkező gazdálkodó szervezetekről, ahol szükség esetén a hulladék átmenetileg elhelyezhető. Amennyiben a jogsértő cselekményt észlelő rendőri szerv hatósági eljárást kezdeményez az illetékes megyei kormányhivatal hulladékgazdálkodási hatóságánál, vagy a nemzetközi hulladékszállítás szabályainak megsértése esetén az országos hatáskörrel rendelkező Pest Megyei Kormányhivatalnál.
- Visszatartásra alkalmatlan büntetőjogi szankciórendszer. Ahogy a statisztikai adatokból is kiderül, az országosan éves szinten indított 4-500 eljárás nem kiemelkedő mennyiségű, különösen, ha a szeméthalmok számát nézzük az ország egésze vonatkozásában. Ráadásul az eljárások nagy többsége eredménytelen lesz, a 30-40%-os nyomozáseredményességi mutató mellett alig 150 ügy kerül a bíróság elé. Az a néhány ügy, amely vádirattal a bíróság elé kerül, ez 2021 első félévében 18, addig 2022. első félévében mindössze 53 ügy volt. Az ügyek jelentős része tárgyalás nélkül büntetővégzéssel zárult, ez az arány 2021. első félévében 53, addig 2022. azonos időszakában 92 volt. Az országos tendencia azt mutatja, hogy az elkövetők szankcionálására 41%-ban a felfüggesztett szabadságvesztést tartották a legmegfelelőbbnek, míg csak 24%-ban a pénzbüntetést, és 18%-ban a közérdekű munkát. Próbára bocsátás a vádlottak 9%-ánál jöhetett szóba, az elzárás elenyésző, végrehajtandó szabadságvesztést pedig kizárólag büntetett előéletű elkövetők esetében indítványoztak az ügyészségek, illetve azokban az ügyekben, ahol büntetőeljárás hatálya alatti elkövetés történt, ez a vádlottak 7%-át tette ki. (Garai, 2017). Következésképpen nincs komoly és érdemi büntetőjogi fenyegetettség a szankcionálás oldaláról sem.
- Bizonyítás összetettsége és költségessége. A bűncselekmény alapvetően nem az egyszerű és könnyű megítélésű bűncselekmények osztályába tartozik. Sokrétű, összetett nyomozást igényel, amelynek elengedhetetlen eleme a szakértő bevonása, amely jelentős bűnügyi költséget jelent. Elég csak arra gondolni, hogy gyakran felmerül más a környezetkárosítás bűncselekmény gyanújának megállapításához szükséges azon jogszabályi feltétel vizsgálata, amely szerint ezen tevékenység alkalmas emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedének veszélyeztetésére, minden esetben szakértői feladat. A szakértő bevonása pedig jelentősen növeli az eljárások költségét.
- Az állomány szakmai hozzáértésének hiánya. A hulladékok szállításának ellenőrzése esetén, illetve az illegális szemétkerakás észlelése esetén is jelentős szakmai tudás birtokában lehet megfelelő döntést hozni, ehhez viszont a közterületi rendőri állomány nem rendelkezik megfelelő ismertetel. Ahogy a nyomozó hatóság tagjai sem, főleg mert rendkívül kevés ilyen eljárás indul, így értékes tapasztalatok nem alakultak, és nem is tudják azt egymással megosztani. Pedig az ilyen nyomozáshoz szükséges speciális szaktudás kiterjed a vizsgált cselekménnyel érintett társhatóságokkal, szakértőkkel történő szoros együttműködésére, az egyes hulladékfajtákra vonatkozó jogszabályi háttér változásainak nyomon követésére. A vizsgált tevékenységet ellenőrző

hatóságokkal történő egyeztetés minden ügy esetén új információkkal szolgál a korábbiakhoz képest, melyek ismerete, az eredményes lefolytatás feltétele. A szakirányítás számára lényeges és fontos a rendészeti állomány érzékenyítése a téma iránt, visszatérő járőri jelenlét, tájékoztatók kiküldése a közrendvédelmi/rendészeti osztályoknak, rendőrőrsöknek a jellemző elkövetési helyekről, módszerekről (Módszertani Segédlet ORFK, 2021).

- Nem bír jelentőséggel a szervezeti hatékonyság értékelésében. A 2010-es éveket követően születettek megoldások a szervezeti teljesítményértékelés elemeire nézve olyan belső szabályozókban, mint a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok, a rendőrkapitányságok és a határrendészeti kirendeltségek objektív mérőrendszer alapján történő értékelésének eljárásáról szóló 18/2012. (X. 12.) ORFK utasításban, majd a minősítés rendjéről és a szervezeti teljesítményértékelésről szóló 26/2013. (VI. 26.) BM rendelet, és a belügyminiszter irányítása alatt álló egyes fegyveres szervek szervezeti teljesítményértékelése keretében elvégzendő, a szervezeti működés teljesítménymutatói értékelésének szempontrendszeréről szóló 36/2013. (XII. 21.) BM utasítás. Ezek a normák határozzák meg, hogy mely bűncselekmények bírnak kiemelt jelentőséggel, ezek indikátorként határozzák meg a rendőri szervek feladatának fókuszát. Nos ezek között, nem meglepő módon nem szerepel a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése tényállás.
- A vagyonvisszaszerzés nincs (még) kiterjesztve erre a területre is. Mivel a bűncselekmény nincs kiemeltként kezelve, ezért ennek nemzetközi vonatkozásai, ahogy szervezett bűnözői aspektusai sem hangsúlyosak, így rendkívül ritkán kerül sor a vagyonvisszaszerzés kiterjesztésére ezen bűncselekményi körre. Éppen ezért érdemes szélesíteni a módszertani spektrumot ebbe az irányba is. (Mátyás és mtsai, 2021).

Felhasznált irodalom

- Bera P., Mészáros A., (2022): A műanyag hulladékok újrahasznosításának globális és lokális tényezői és hajtóerői, különös tekintettel az EU-ra. *Külgazdaság*. 66: 5-6. 78-108. p.
- Garai R. (2017): A hulladékgazdálkodás rendje megsértésének elhatárolási kérdései. *OKRI 2017/III/B/2/30. sz. kutatás*.
- Garai R., Molnár T. (2021): A hulladékprobléma kriminológiai és büntetőjogi vetülete. *Jog Állam Politika: Jog- És Politikatudományi Folyóirat* 4. 159-179. p.
- Geyer R., Jambeck, J. R., & Law, K. L. (2017): Production, use, and fate of all plastics ever made. *Science Advances*, 3(7), e1700782. <https://doi.org/10.1126/sciadv.1700782>
- Mátyás Sz., Frigyer, L., Prilenszky, G. (2021): A virtuális fizetőeszközök szerepe és jelentősége a vagyonvisszaszerzés során. *Belügyi Szemle: A Belügyminisztérium Szakmai Tudományos Folyóirata* (2010-) 69: 3. 417-430 p.
- Molnár T. G. (2015): Az ipari hulladékgazdálkodás vállalati gyakorlata. *TÁMOP 4.0.* (Elérhető: <https://adoc.pub/konv-az-ipari-hulladekgazdalkodas-vallalati-gyakorlata.html>. Letöltés ideje: 2021.06.11.).
- Németh N., Mészáros, K. (2022): A nyugat-dunántúli háztartások vizsgálata a hulladékközpontú környezettudatossági indexen keresztül, *STATISZTIKAI SZEMLE* 100: 11 pp. 1025-1054 p.
- ORFK 2021. évi szakmai feladatterv 1.7. pontjában meghatározott „A hulladékgazdálkodás kockázati tényezői és annak büntetőjogi aspektusai” című feladat végrehajtásáról szóló jelentése

- Országos Rendőr-Főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Főosztály által „a hulladékkal kapcsolatos intézkedések egységes gyakorlatának kialakítása céljából” készített Módszertani Segédlet, 2021
- Somfay D. (2021): Társadalmi szemléletformálás a magyarországi hulladékgazdálkodás területén 298 p. Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Kommunikációtudományi Doktori Iskola.
- Szabóné Nagy Teréz (1974): Büntetőeljárás-jog. Budapest, BM Tanulmányi és propaganda csoportfőnökség.
- Vári V. (2019): Hatásköri szabályozás, mint a nyomozás erőforrás-elosztási eszköze a rendőrségen. Magyar Rendészet 19: 1 pp. 167-180.

Internetes források

- Környezeti problémák, 2019: <https://www.portfolio.hu/krtk/20210312/mit-dobunk-ki-a-kukaba-felterkepeztuk-a-hazai-hulladekhelyzetet-473564> (letöltve: 2022. november 3.)
- Mit dobunk ki a kukába? – Feltérképeztük a hazai hulladékhelyzetet, 2021: <https://xforest.hu/globalis-kornyezeti-problemak/> (letöltve: 2022. november 3.)
- Műanyagszennyezés káros hatásai, 2021: <https://www.montiviz.hu/hu/hirek/milyen-karos-hatasai-vannak-a-vizi-elovilagra-a-muanyag-szennyezésnek> (letöltve: 2023. január 13.)
- Törvényi szigorral és összefogással küzdünk a tiszta környezetért, 2021: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2021/05/torvenyi-szigorral-es-osszefogassal-kuzdunk-a-tiszta-kornyezetert> (letöltve: 2021. október 22.)
- Európát ellepték a hulladékhegyek, miután már nem tolhat át minden ganét Kínába, 2020: <https://g7.hu/vilag/20200125/europat-elleptek-a-hulladekhegyek-miutan-mar-nem-tolhat-at-minden-ganet-kinaba/> (letöltve: 2022. november 23.)
- China's plastic waste ban will leave 111 million tons of trash with nowhere to go, 2018: <https://www.theverge.com/2018/6/20/17484866/chinas-plastic-waste-import-ban-trash> (letöltve: 2023. január 3.)
- Hulladékradar applikáció segítségével 66 ezer tonna illegális hulladékot sikerült felszámolni, 2022: <https://kormany.hu/hirek/a-hulladekradar-applikacio-segitsegevel-66-ezer-tonna-illegalis-hulladekot-sikerult-felszamolni> (letöltve: 2021. szeptember 23.)
- Országos Hulladékgazdálkodási Terv 2021-2027. 2018: <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/9/92/921/921c2f798773d4336ee3f45884a662d3018bb3d7.pdf> (letöltve: 2022. március 14.)
- Keletkezett hulladék, 2022: <https://www.ksh.hu/ffi/3-28.html> (letöltve: 2022. november 12.)

Jogforrások

- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.)
- A hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Ht.)
- A hulladékgazdálkodásra és a hulladékgazdálkodási létesítményekre és a hulladékgazdálkodási tevékenységek nyilvántartásba vételéről, hatósági engedélyezéséről szóló 439/2012. (XII.29.) Korm. rendelet
- Az országhatárt átlépő hulladékszállításról szóló 180/2007. (VII.03.) Korm. rendelet
- A veszélyes hulladékkal kapcsolatos egyes tevékenységek részletes szabályairól szóló 225/2015. (VIII.7.) Korm. rendelet

- A lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról szóló 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet
- A megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok, a rendőrkapitányságok és a határrendészeti kirendeltségek objektív mérőrendszer alapján történő értékelésének eljárásáról szóló 18/2012. (X. 12.) ORFK utasítás
- A belügyminiszter irányítása alatt álló egyes fegyveres szervek szervezeti teljesítményértékelése keretében elvégzendő, a szervezeti működés teljesítménymutatói értékelésének szempontrendszeréről szóló 36/2013. (XII. 21.) BM utasítás